

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ

Сідак Микола Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент, заст. декана факультету міжнародних відносин,
директор Наукового інституту європейських досліджень

Перспектива інтеграції України до Європейського Союзу об'єктивно вимагає від нашої держави руху по шляху гармонізації національного законодавства до законодавства цього міжнародного об'єднання. Співпрацюючи з Європейським Союзом та країнами-членами, які входять до його складу, Україні слід розраховувати на позитивні результати, за умови досконалого вивчення системи і особливостей права ЄС. Ці та інші обставини вимагають глибокого вивчення проблем формування та діяльності Європейської системи центральних банків (далі - ЄСЦБ) та Європейського центрального банку (далі - ЄЦБ).

Автор окреслює проблему даного дослідження розглядом та аналізом особливостей діяльності Європейського центрального банку та Європейської системи центральних банків найбільш авторитетної міжнародної організації - Європейського Союзу. Метою публікації є у розрізі зовнішньополітичного напрямку України до інтеграції в ЄС, вирішити наступні завдання: дослідити особливості діяльності Європейської системи центральних банків та сформулювати науково-практичні рекомендації щодо удосконалення правового регулювання банківських відносин України до норм та стандартів банківського законодавства ЄС.

Слід відзначити, що даною проблематикою займалися наступні юристи-науковці Л.Елтин [1], М.Томашек [2], А. Вишневский [3], В.Опришко, А.Омельченко, А.Фастовець [4], Й.Ключка [5], К.Лука [6] та інші науковці країн Європи, але ними було визначено лише основи формування банківської системи, і при цьому не визначено правовий статус суб'єктів Європейської системи центральних банків та засади її діяльності.

Європейський центральний банк був створений 1 червня 1998 року. З моменту введення єдиної європейської валюти - євро (з 1 січня 1999 року) ЄЦБ відповідає за проведення валютної політики співтовариства. В практичному плані виконавчі органи ЄЦБ (урядова рада та виконавча рада) повинні керувати роботою Європейської системи центральних банків (надалі ЄСЦБ). Завданнями останньої є регулювання грошового обігу, проведення валютних операцій, збереження та управління офіційними валютними резервами країн-членів та сприяння безперервної роботи платіжних систем. ЄЦБ є правонаступником Європейського валютного інституту [1].

Основною метою ЄСЦБ, як визначено статтею 2 Статуту ЄСЦБ та ЄЦБ, є забезпечення стабільності цін, а також зобов'язання підтримувати загальну економічну політику Європейського Союзу (без шкоди досягненню основної цілі). ЄСЦБ діє у відповідності з *принципом відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією* [2].

Основними завданнями ЄСЦБ є: 1) визначення, встановлення та здійснення валютної політики ЄС; 2) проведення валютних операцій; 3) зберігання та управління офіційними валютними резервами країн-членів ЄС; 4) сприяння безперебійній роботі платіжних систем; 5) допомога в проведенні політики, що здійснюється компетентними органами у сфері нагляду за діяльністю кредитних інститутів з метою встановлення стабільної фінансової системи [6, с. 68-71].

ЄСЦБ та ЄЦБ відіграє для національних органів влади консультативну роль по питаннях, які відносяться до сфери її компетенції (особливо це стосується питань законодавства ЄС і його країн-членів). А також ЄСЦБ та ЄЦБ для того, щоб гарантувати вирішення своїх завдань, за допомогою національних центральних банків збирають необхідну статистичну інформацію, яка є у компетентних національних інститутах чи, безпосередньо, у економічних агентів.

Статут ЄСЦБ визначає його валютні функції і операції. Відповідно до положень цього Статуту Європейський валютний інститут підготував та розробив принципи проведення валютної політики ЄСЦБ. Керівна рада ЄЦБ приймає кінцеве рішення по розроблених принципах [6, с. 69-73].

Методологічна основа валютної політики складається з ряду інструментів. ЄСЦБ здійснює операції на відкритому ринку і забезпечує постійно діючі схеми. ЄСЦБ має право вимагати, щоб кредитні інститути утримували мінімальні резерви на рахунках ЄСЦБ.

До операцій на відкритому ринку ЄЦБ можна віднести [6, с. 71-77]:

Операції на відкритому ринку відіграють важливу роль у регулюванні рівня процентних ставок і управлінні ситуацією з ліквідністю на ринках. Вони також слугують індикатором ефективної валютної політики. Для проведення операцій на відкритому валютному ринку ЄСЦБ володіє п'ятьма типами інструментів. Найбільш важливими інструмент-

тами є зворотні угоди (застосовуються у формі угод про продаж на наступний викуп і забезпечених позик). ЄСЦБ може також використовувати угоди аутрайт, емітувати боргові сертифікати, організувати валютні свопи та інкасувати депозити з фіксованими умовами. Операції на відкритому ринку ініціюються ЄЦБ, який також приймає рішення про систему інструментів, яка буде використана, а також про умови здійснення таких операцій [2, с. 73-135].

По своїх цілях, періодичності та процедурах операції ЄСЦБ можна поділити на чотири категорії [1; 5; 6]: 1) основні операції рефінансування; 2) довгострокові операції рефінансування; 3) операції тонкої настройки; 4) структурні операції.

Основні операції рефінансування є регулярними, такими, що забезпечують ліквідність обраних угод. Вони проводяться з тижневою періодичністю і з терміном дії - 2 тижні, здійснюються національними центральними банками на основі стандартного тендера і у відповідності із завчасно визначеним графіком. Основні операції рефінансування повинні відігравати центральну роль у досягненні цілей операцій ЄСЦБ на відкритому ринку і забезпечувати значну частину рефінансування фінансового сектора.

Довгострокові операції рефінансування є забезпечувачими ліквідність окремим обраним угодам, які здійснюються з місячною періодичністю, зі строком дії - три місяці. Вони здійснюються національними центральними банками на основі стандартного тендера і у відповідності до попередньо визначеного графіку. Метою цих операцій є надання протилежній стороні додаткового, більш довготривалого, рефінансування. Як правило, застосовуючи ці операції, ЄСЦБ не має наміру давати відповідні сигнали для ринку і виступає, при цьому, тільки як одержувач відсотків [2, с. 32-95].

Операції тонкої настройки здійснюються на спеціальній основі з метою управління ситуацією ліквідності на ринку і регулювання рівня процентних ставок, а особливо, для того, щоб згладжувати наслідки впливу на них непередбачуваних коливань ліквідності. Операції тонкої настройки реалізуються, головним чином, у вигляді зворотних операцій, але можуть приймати форму й угод аутрайт, валютних свопів, інкасування депозитів із фіксованими умовами. Ці інструменти та процедури, які застосовуються до операцій тонкої настройки, повинні бути пристосовані до різних типів операцій і відповідати конкретним цілям, які переслідуються при їх здійсненні. Операції тонкої настройки здійснюються національними центральними банками на основі спрощеного тендера чи двосторонньої процедури. Керівна рада ЄЦБ за виключних обста-

вин приймає рішення чи двосторонні операції тонкої настройки здійснюються самим ЄЦБ.

ЄСЦБ може проводити також і *структурні операції* шляхом емісії боргових сертифікатів, зворотніх угод і операцій аутрайт. Ці операції будуть здійснюватись і в тому випадку, якщо ЄЦБ забажає скоректувати структурні позиції ЄСЦБ по відношенню до фінансового сектора (на регулярній чи нерегулярній основі). Структурні операції у вигляді зворотних угод і емісії боргових інструментів будуть проводитись національними центральними банками шляхом стандартних тендерів. Структурні операції у вигляді операцій аутрайт здійснюються на двосторонній основі [6, с. 71-77].

Слід зазначити, що постійно діючі схеми повинні забезпечувати річну ліквідність та понижувати збитковість, направляти ринку сигнали про загальні принципи валютної політики і регулювати ринкові процентні ставки овернайт. У розпорядженні протилежної сторони знаходяться наступні два типи постійно діючих схем, які управляються національними центральними банками децентралізованим чином [4, с. 201-352; 5, с. 137-273]:

1) обидві сторони мають можливість використання *моржевої схеми кредитування*, за допомогою якої національні центральні банки за рахунок вибраних активів будуть забезпечувати річну ліквідність. Процентна ставка по маржевій схемі кредитування повинна буде забезпечити верхню межу для ринкової процентної ставки овернайт;

2) обидві сторони мають можливість використовувати *депозитну схему* для організації річного депозиту в національних центральних банках. Процентна ставка по депозитній схемі повинна буде забезпечувати нижню межу для ринкової процентної ставки овернайт.

Слід відзначити, що із входженням у третій етап економічного та валютного (монетарного) союзу ЄСЦБ отримала право встановлювати мінімальні резерви для кредитних інститутів.

Зазначимо, що незалежно від різноманітності та специфіки складу банківських систем, повноважень центральних банків зарубіжних країн, банківські системи, як країн-членів ЄС, так і третіх країн, постійно перебувають у тісному взаємозв'язку (проведення розрахунків, здійснення контрольних, наглядових функцій ЦБ тощо). Тому необхідно враховувати розвиток банківських систем, ринку банківських послуг, враховуючи транскордонне співробітництво, зовнішню політику та введення в коло суб'єктів банківських відносин "іноземного елемента".

Отже, аналізуючи вищенаведене, автор розробив наступні висновки та *de lege ferenda*: 1) слід більш лібералізувати ведення діяльності кредитним

установам в Україні; 2) дозволити кредитним інститутам ЄС (безпосередньо та опосередковано) здійснювати банківські операції на території України; 3)

імплементувати в українське законодавство набір інструментів та операцій, які закріплені в законодавстві ЄС щодо повноважень центрального банку.

Список використаних джерел:

1. Horváth Z. Průručka Európskej Únie. - Bratislava. - 520 str.
2. Европейское право /Под общ. ред. д.ю.н., проф. Л.М.Энтина. - М.: Норма, 2004. - 720 с.
3. Tomášek M. Bankovníctví jednotného vnitřního trhu Evropské unie. - Praha, Lindě, 1997.
4. Вишне夫斯基 А.А. Банковское право Европейского Союза. - М.: Статут, 2000. - 388 с.
5. Опришко В.Ф., Омельченко А.В., Фастовець А.С. Право Європейського Союзу: Загальна частина. - К., 2002. - 460 с.
6. Klučka J., Mazák J. Základy Európskeho práva. - Bratislava: IURA EDITION. 2004. - 545 str.
7. Лука К. Торговля на мировых валютных рынках / Корнелиус Лука; Пер. С англ. - 2-е изд. - М.: Альпина Бизнес Букс, 2005.-715 с.